

УДК 315.7

Олена Кравець

ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ІНФОРМАЦІЙНОГО КОНСТРУКТУ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВИКЛАДАЧЕМ ВИЩОЇ ШКОЛИ: ДОКОМУНІКАТИВНА ФАЗА

У статті теоретично обґрунтовано технологію проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в ході професійно-педагогічної діяльності. В основу розробки технології покладено адаптивний підхід як засіб зближення навчальної інформації та інтелектуальних можливостей суб'єктів комунікації (навчальна інформація – викладач; викладач – студент; студент – навчальна інформація). Розроблену технологію представлено як загальний алгоритм роботи викладача вищої школи з інформацією. Акцентовано увагу на можливості удосконалення його професійно-педагогічної підготовки в цьому напрямку шляхом актуалізації проблем проектування навчальної інформації в ході методичної роботи.

Ключові слова: проектування, навчальна інформація, проектувальна діяльність, викладач вищої школи.

У ХХ столітті одним із ключових понять, що визначають його специфіку й характер, стала інформація. За оцінками фахівців, за останнє століття людство додало до загальної суми знань інформації більше, ніж за всю свою попередню історію. Особливість інформації полягає в тому, що, незважаючи на безупинно зростаюче її використання, вона постійно нагромаджується в обсягах, що збільшуються. Саме це стимулює розвиток та вдосконалення технології експлуатації інформаційних ресурсів у цілому та навчальної інформації зокрема. Одним зі шляхів організації навчального інформаційного простору є його упорядкування шляхом проектування навчальної інформації.

Інтенсифікація інформаційних потоків як один із головних чинників входження глобалізованого світу в еру інформаційного суспільства актуалізує проблему організації освітнього інформаційного простору в цілому та у системі професійної підготовки зокрема. Слід зазначити, що проблема організації й відбору навчальної інформації вивчалася Ю. К. Бабанським, В. В. Краєвським, І. Я. Лернером, П. І. Підкасистим та ін. Як вказують науковці, одним із шляхів її упорядкування є проектування навчальної інформації. Отже, проблема оптимізації роботи з навчальною інформацією представлена широким спектром питань, однак у сфері вдосконалення професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи у напрямі проектування ним навчального інформаційного простору потребує всебічного комплексного вивчення.

Метою даної статті є представлення змістового наповнення технології проектування навчальної інформації викладачем вищої школи в

ході професійно-педагогічної діяльності, організаційною основою впровадження якого виступає *мета* (див. рис. 1).

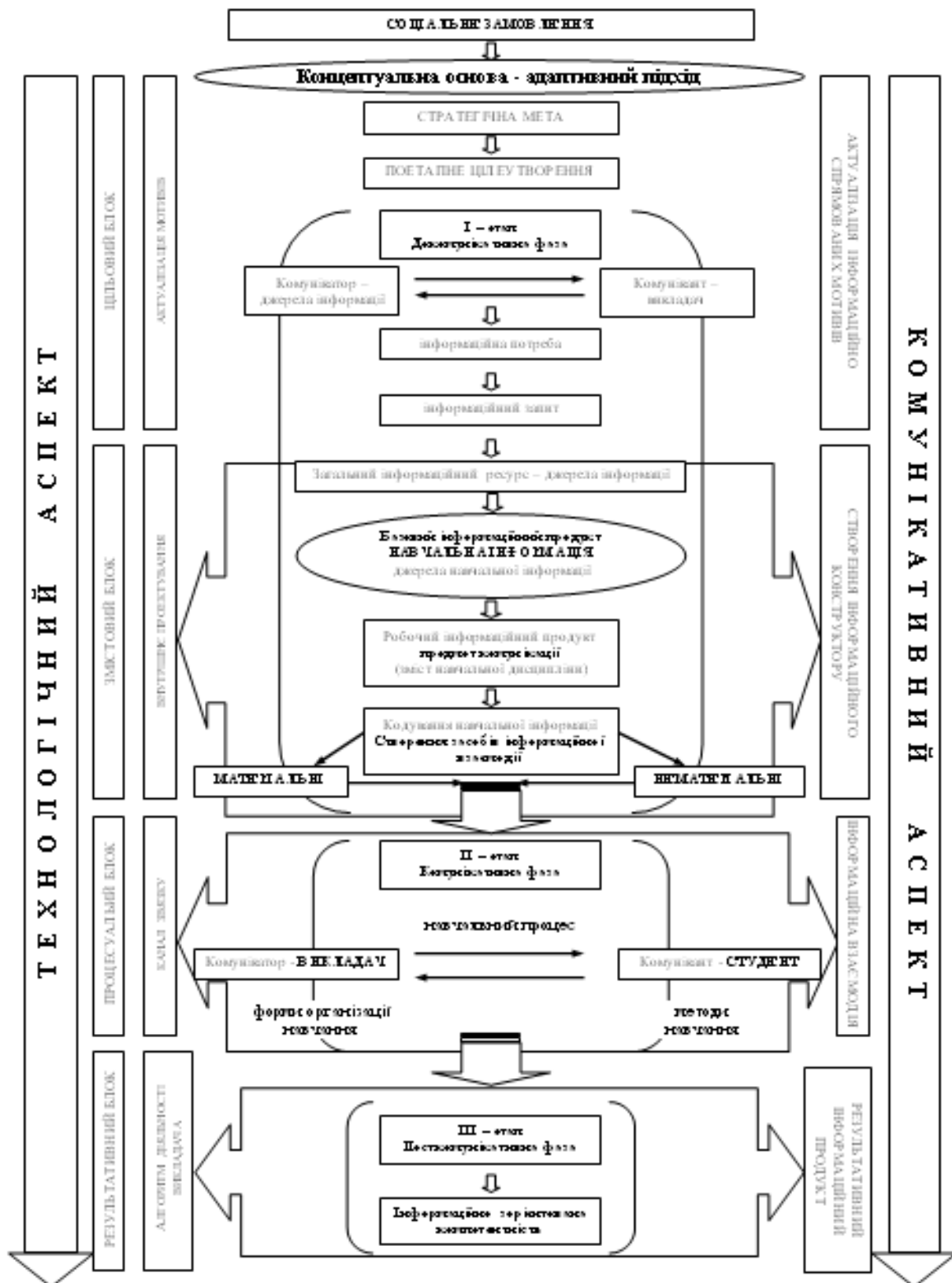

Рис. 1. Технологія проектування навчальної інформації в процесі професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу

Розробляючи експериментальну програму щодо проектування навчальної інформації викладачем, ми спирались на ієрархію цілей, як шлях максимальної адаптації розробленої технології до умов навчального процесу вищої школи. Представлена технологія реалізує процес цілеутворення на двох рівнях: стратегічному, поетапному.

На *стратегічному рівні* відбувається педагогічна інтерпретація суспільно-державного замовлення і визначаються пріоритети професійно-педагогічної діяльності викладача у роботі з навчальною інформацією, що зумовлює переорієнтацію навчально-професійних завдань педагога в межах інформаційно-освітнього простору на удосконалення інформаційної взаємодії.

Рівень *поетапного цілеутворення* передбачає подальшу конкретизацію стратегічної мети, реалізація якої представлена у розробленій технології на основі інтерпретації навчального процесу в контексті його проектної спрямованості у роботі з інформацією. За таких умов процесуальна сторона відображає *проектувальну складову* технології, змістова – *інформаційну (комунікативну)*. Разом з тим, побудова загального проекту реалізується з опорою на те, що робота викладача з інформацією включає як прямі, так і непрямі техніки, що забезпечують ефективну взаємодію учасників навчального процесу.

Так, Н. М. Суртаєва, розглядаючи проблему проектування педагогічних технологій у професійній підготовці вчителів, визначає її через систему дій, що спрямована на побудову певної педагогічної системи, в основу якої покладено проектування і реалізацію проекту шляхом використання *послідовних етапів та операцій*. Це набір процедур, які оновлюють професійну діяльність викладача і гарантують запланований, кінцевий результат [1].

Таким чином, у межах другого рівня цілеутворення виділено ряд технологічних етапів діяльності викладача вищого закладу освіти з навчальною інформацією: I – докомунікативна фаза; II – комунікативна фаза; III – посткомунікативна фаза, які фактично описують повний цикл інформаційної взаємодії суб'єктів комунікації (джерела інформації (загальної та навчальної) – викладач; викладач – студент; студент – джерела навчальної інформації) [2].

Розглянемо більш детально кожен з виділених етапів. *Особливістю представлення їх характеристики* стане поєднання *процесуальної складової технології* (організація навчального процесу відповідно до поставлених цілей; методи і форми реалізації діяльності) з *певним категоріальним каркасом*, який використовуємо як інформаційну (теоретичну) підтримку авторського проекту.

I етап – докомунікативна фаза, характеризується формуванням цілей діяльності та визначенням потреб щодо обміну інформацією, актуалізацією джерел інформації, а також чітким окресленням та

конструюванням способів інформаційної взаємодії через форми пред'явлення навчальної інформації.

Алгоритм реалізації зазначеного етапу представлено на основі визначення його інформаційного контенту (чіткого змістового наповнення) на засадах комунікативного підходу, що окреслює шлях від актуалізації інформаційної потреби до інформаційного запиту, основою забезпечення якого є: визначення предмету комунікації (зміст навчальної дисципліни – навчальна інформація); кодування навчальної інформації з метою пред'явлення у ході реалізації контактної фази комунікації – комунікативного етапу.

Комунікацією (лат. *communicatio, communicare* – робити загальним, зв'язувати, спілкуватися) називають процес обміну інформацією між людьми за допомогою спільної для них знакової системи. Реалізація зазначеного процесу потребує визначення його основних елементів, якими є: *суб'єкти* – комунікатор і комунікант; *засоби комунікації* – код, який використовується для передачі інформації, і канал передачі інформації; *предмет комунікації* повідомлення, що його відображають; *ефекти комунікації* [3].

Основна мета комунікації – забезпечення розуміння інформації, що є предметом обміну. В результаті цього процесу відбувається обмін знаннями та смислами, у ході якого може змінитися форма і зміст інформації, що сприймається учасниками інформаційної взаємодії.

У цілому, *комунікатор* (відправник, адресант) – творець повідомлення, особа, що генерує ідею. Комунікатором можуть бути як джерела інформації, так і будь-яка організація, група осіб або індивід. *Комунікант* (одержувач, адресат, реципієнт) – особа або група осіб, яким направлено повідомлення.

На етапі докомунікативної фази у ролі комунікатора виступають джерела інформації, у ролі комуніканта – викладач. Повідомлення, підготовлене комунікатором, являє собою інформаційну пропозицію, яка сприймається комунікантом у разі наявності в нього відповідної потреби (у нашому випадку – інформаційної потреби).

Характер професійної діяльності викладача вищого навчального закладу у межах інформаційної взаємодії визначає внутрішній стан психологічного або функціонального відчуття недостатності власних знань для реалізації професійних завдань, тобто *інформаційну потребу*, формою відображення якої є *інформаційний запит* як мета навчального процесу в цілому та відбиток психологічного або функціонального відчуття недостатності знань власне студентів. Якщо ж потреба в інформації є, а відповідна інформаційна пропозиція відсутня, то комунікатор починає пошук джерел інформації, що його цікавлять, посилаючи за відомими йому каналами комунікації інформаційний запит [4]. Основними шляхами формування інформаційного запиту викладача вищої школи є

переорієнтація мотиваційної сфери, яка, як показав попередній аналіз його професійної діяльності у зазначеному напрямі, визначається соціальним замовленням держави щодо підготовки фахівців нового типу.

Звичайно, процес переходу інформаційної потреби в інформаційний запит супроводжується так званою *інформаційною пропозицією* – спеціальним чином викладеною інформацією про нововведення, включаючи загальні відомості про розробку, адреси джерел додаткової інформації, необхідної для поширення нововведення в професійному співтоваристві. Інформаційна пропозиція в межах діяльності викладача вищого навчального закладу забезпечується стрімко зростаючим *інформаційним простором*, в якому створюється, переміщується і споживається інформація, що визначає потребу його упорядкування.

У цілому, *інформаційний простір* – це сукупність банків і баз даних, технологій їх супроводу та використання, інформаційних телекомунікаційних систем, що функціонують на основі загальних принципів і забезпечують інформаційну взаємодію організацій, громадян і задоволення їх інформаційних потреб. Основними категоріями, що характеризують інформаційний простір як соціокультурне явище служать поняття інформаційного фонду та інформаційного потоку [5].

Інформаційним фондом називають всю культурну інформацію, якою володіє суспільство на даному етапі його розвитку. Система культурної інформації є матеріальним відображенням діяльності суспільства. Цілісність глобального інформаційного фонду, яким володіє людство, слід розуміти в тому сенсі, що він принципово не піддається старінню, оскільки визнання старіння інформаційного фонду в цілому означало б заперечення діалектики суспільного розвитку. Збереження інформаційного фонду є неодмінною умовою збереження можливості спілкування людей у соціальному просторі та часі. Сукупність інформаційних потоків в конкретній сфері життєдіяльності людини (освіті, науці, культурі) прийнято називати інформаційним простором цієї сфери діяльності.

Функціонування й розвиток інформаційного простору і засобів інформаційної взаємодії забезпечує спеціальна система організаційних структур, яку називають інформаційною інфраструктурою. Інформаційна інфраструктура – система організаційних структур, що забезпечують функціонування і розвиток інформаційного простору і засобів інформаційної взаємодії. Інформаційна інфраструктура включає сукупність інформаційних центрів, банків даних і знань, систем зв'язку і забезпечує доступ споживачів до інформаційних ресурсів.

Інформаційним ресурсом називають окремі документи або масиви документів певної інформаційної системи. Доречно зазначити, що терміном документ прийнято позначати стабільний матеріальний об'єкт, призначений для використання в соціальній змістовій комунікації у якості завершеного повідомлення.

Документ є найважливішою організаційною формою надання інформації, матеріальним об'єктом, який відображає результат діяльності людини. Кожен документ являє собою елемент матеріалізованої соціальної пам'яті, а масиви документів (бібліотечні та архівні фонди, колекції звукозаписів, зображень тощо) розглядаються як довготривалі сховища соціальної пам'яті. Власне документ, як записано в Законі «Про інформацію», – це матеріальна форма отримання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом її фіксації на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або іншому носії.

Якщо інформаційний ресурс орієнтований на цілком певну групу користувачів, що усвідомлюють та вміють адекватно сформулювати свої інформаційні потреби, а також оформлений відповідно з встановленими формами представлення документів, він стає *інформаційним продуктом*. Таким чином, за умови відображення інформаційного ресурсу на площину професійно-педагогічної діяльності викладача вищого навчального закладу *інформаційним продуктом* стає *навчальна інформація*. Документальне представлення навчальної інформації здійснюється через *джерела інформації*.

Згідно зі ст. 26 Закону України «Про інформацію» *джерела інформації* – це передбачені і встановлені Законом носії інформації: документи та інші носії інформації, які є матеріальними об'єктами, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи тощо [6].

Сутність комунікативної взаємодії визначає потребу їх систематизації або класифікації. Інструментом для інформаційних джерел є класифікаційні системи, побудовані на основі тих чи інших ознаках. Використання певними суспільними об'єднаннями розвитку єдиних інформаційних моделей забезпечує стабільність інститутів групової соціальної пам'яті і забезпечує можливість їх інтеграції на основі узгодження загальних і приватних інформаційних моделей.

Навчальна інформація є селективною частиною наукових знань, історичного та галузевого досвіду. Саме тому в процесі дидактичної комунікації, зважаючи на специфіку навчального предмету, використовують практично весь арсенал виділених джерел інформації. Разом з тим, специфікою навчального процесу є необхідність відбору дидактично обґрунтованої інформації – такої, що відібрана із відповідної науки чи мистецтва для вивчення в навчальному закладі та забезпечує оволодіння тими, хто навчається, системою знань, умінь та навичок, що визначаються державними нормативними документами, що регламентують зміст відповідного рівня освіти (Державним стандартом, навчальними планами, робочими програмами).

Тому наступним кроком побудови авторської технології є виділення із загального обсягу джерел інформації педагогічних – *базового*

інформаційного продукту, на основі якого й відбувається відбір навчальної інформації. Джерело інформації – перший елемент інформаційної метамоделі освітнього процесу.

Джерела навчальної інформації різноманітні за способом фіксації, походженням, змістом, належністю до предмету тощо. Із загального контексту виділимо три групи педагогічних джерел: письмові, джерела інформації із оточуючого світу, аудіовізуальні джерела інформації, Інтернет як джерело педагогічної інформації.

Таким чином, *докомунікативна фаза* передбачає формування цілей діяльності та визначення потреб щодо обміну інформацією, чіткого окреслення та конструювання способів інформаційної взаємодії.

Процесуальною основою реалізації докомунікативної фази стає накопичення викладачем навчальної інформації: бібліографічний пошук, вивчення документів, основних джерел теми, складання огляду літератури, вибір основних аспектів повідомлення, вибір та розробка форм представлення навчальної інформації студентам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Суртаева Н. Н. Проектирование педагогических технологий в профессиональной подготовке учителя (на примере естественно-научных дисциплин) : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. пед. наук : спец : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Н. Н. Суртаева. – М., 1995. – 48 с.
2. Энциклопедический социологический словарь / общ. ред. Г. В. Осипова ; [ред.-сост. Кабыща А. В.]. – М. : ИСПИ РАН, 1995. – 939 с.
3. Блюменау Д. І. Інформація і інформаційний сервіс / Д. І. Блюменау. – Л. : Наука, 1989. – 192 с.
4. Ухин Ю. Ю. Деловая игра «Изучение информационных потребностей» / Ю. Ю. Ухин, В. П. Щеглова, В. А. Егурнов. – М. : Просвещение, 1981. – 218 с.
5. Столяров Ю. Н. Сущность информации / Ю. Н. Столяров. – М. : ГПНТБ, 2000. – 120 с.
6. Закон України «Про інформацію» // Вісник Верховної ради України. – 2003. – № 676-IV(676-15). – 3 квітня.